

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-1

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

№SI-1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2026-SI-1>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук (DSc), профессор

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабилова Умида Фархадовна
доктор социологических наук (DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдуғани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)
Абдулазизов Абдулвоҳид Хабибуллоевич
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решаёт задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счёт внедрения достижений научных исследований учёных и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Жусубалиев Абдикайым Рысбаевич
кандидат социологических наук, доцент (Кыргызстан)
Алимухамедова Ноди́ра Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)
Каланова Сабохат Мурадовна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Уразалиева Гулшода Бекпұлатовна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

Жиянмуратова Гулноз Шербутаевна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
и.о. профессор (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Сеитова Зухрахон Пиржановна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Абдуллаев Акмал Гадаймурадович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)
Абдухалилов Абдулло Абдухамитович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МАҚОЛАДА КЕЛТИРИЛГАН ДАЛИЛЛАРНИНГ ТЎҒРИЛИГИ УЧУН МУАЛЛИФ МАСЪУЛДИР | АВТОР НЕСЕТ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДОСТОВЕРНОСТЬ ФАКТОВ ИЗЛОЖЕННЫХ В СТАТЬЕ

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Сеитов А.П. СОЦИОЛОГИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ДИАЛОГА МЕЖДУ ОБЩЕСТВОМ И ГОСУДАРСТВОМ.....	5
2. Rasulov Abdimumin O'ZBEKISTONDA PSIXODIAGNOSTIKA METODIKALARINING TATBIQ ETISH TARIXI..	8
3. Xusanova Xayriniso, Kamilov Farxod G'ARB DAVLATLARIDA AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHNING KONSEPTUAL VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	16
4. Hojiyev Zavqiddin INNOVATSION TA'LIM KLASITERI MAMLAKATNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	24
5. Yunusov Alisher YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLAR QATLAMI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	33
6. Kadirova Xalima GLOBALASHUV SHAROITIDA MEDIA TA'LIM VA MEDIA SAVODXONLIKNING IJTIMOY AHAMIYATI.....	40
7. Abdikadirova Nigora RAQAMLASHTIRISH VA RAQAMLI TA'LIMNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI.....	46
8. Ким Лариса ВИРТУАЛЬНАЯ СОЦИОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦИЯ СТРУКТУРЫ И КУЛЬТУРЫ УЗБЕКСКОГО ОБЩЕСТВА.....	53
9. Islambaev Ravshan QORAQALPOG'ISTONDA YOSHLAR NORASMIY BANDLIK DINAMIKASINING IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARI.....	60
10. Eshmanova Iroda O'ZBEK YOSHLARINING XITOIY XALQ RESPUBLIKASIDAGI MOSLASHUV JARAYONLARI.....	67
11. Ravshanbekova Xurshidabonu YANGI O'ZBEKISTONDA XALQ QABULXONALAR EVALUTSIYASINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY-METODOLOGIK JIHLATLARI.....	74
12. Mirjavxarova Farida YOSHALARINING HARBIY-PROFESSIONAL ORIENTATSIYAGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	81
13. Boboyev Sherzod O'ZBEKISTONDA XAYRIYA AMALIYOTINING TARIXIY-RETROSPEKTIV TAHLILI.....	90
14. Anorboyeva Marifat YANGI O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARIGA DOIR NORMATIV-HUQUQIY HUIJATLARNING KONTENT TAHLILI.....	98
15. Yaxshiliqova Dildora NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING SOTSIAL MOBILLIK JARAYONLARIGA DOIR YONDASHUVLARNING NAZARIY TAHLILI.....	105
16. Nuralimova Gulsinoy AHOLINING ZAIF QATLAMLARIGA KO'RSATILADIGAN IJTIMOY XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	113
17. Mirzaaalieva Aziza SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA IJTIMOY-SIYOSIY TAHLILNING NAZARIY MUAMMOLARI.....	119

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Islambaev Ravshan,

Mirzo Ulugʻbek nomidagi

Oʻzbekiston Milliy universiteti

mustaqil izlanuvchisi

e-mail: islambaevravshan@gmail.com

QORAQALPOGʻISTONDA YOSHLAR NORASMIY BANDLIK DINAMIKASINING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.21980558>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada soʻnggi yillarda Qoraqalpogʻiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, hududning dotatsiyadan chiqib, iqtisodiy mustaqillikka erishish jarayoni va yoshlar bandligini taʼminlash borasidagi strategik vazifalar tahlil qilinadi. Maqolada Qoraqalpogʻistonda yoshlar oʻrtasidagi norasmiy bandlik dinamikasi mintaqaning oʻziga xos iqtisodiy, ekologik va demografik xususiyatlari bilan aloqadorlikda oʻrganilgan. Shuningdek, Qoraqalpogʻistonda yoshlarni rasmiy bandlikka jalb qilish uchun raqamli koʻnikmalarni rivojlantirish va kichik biznes uchun soliq imtiyozlarini kengaytirishga koʻmaklashadigan kompleks sotsiologik tadqiqotlarni yanada takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy yechimlar ishlab chiqilgan. Maqolada hudud uchun berilgan misli koʻrilmagan soliq imtiyozlari, xorijiy investitsiyalar oqimi va yangi sanoat loyihalarining aholi turmush darajasiga taʼsiri koʻrib chiqilgan. Shuningdek, har yili mehnat bozoriga kirib kelayotgan 50 ming nafar yoshni zamonaviy kasb-hunarlariga oʻqitish va yuqori daromadli ish oʻrinlari bilan taʼminlash boʻyicha amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit soʻzlar: Qoraqalpogʻiston, iqtisodiy dinamika, investitsiya, soliq imtiyozlari, yoshlar bandligi, mehnat bozori, zamonaviy kasblar, Orolboʻyi, tadbirkorlik.

Исламбаев Равшан,

соискатель

Национального университета Узбекистана

имени Мирзо Улугбека

e-mail: islambaevravshan@gmail.com

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ДИНАМИКИ НЕФОРМАЛЬНОЙ ЗАНЯТОСТИ МОЛОДЕЖИ В КАРАКАЛПАКСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются экономические реформы, проводимые в последние годы в Республике Каракалпакстан, процесс выхода региона из дотационного режима и достижения экономической независимости, а также стратегические задачи по обеспечению занятости молодежи. В статье исследуется динамика неформальной занятости молодежи в Каракалпакстане в зависимости от специфических экономических, экологических и демографических особенностей региона. Также в целях привлечения молодежи к официальному

трудоустройству в Каракалпакстане были разработаны важные научные и практические решения для дальнейшего совершенствования комплексных социологических исследований, которые способствуют развитию цифровых навыков и расширению налоговых льгот для малого бизнеса. В статье рассматривается влияние беспрецедентных налоговых льгот, притока иностранных инвестиций и новых промышленных проектов на уровень жизни населения региона. Также были выдвинуты практические предложения по обучению 50 тысяч молодых людей, ежегодно выходящих на рынок труда, современным профессиям и обеспечению их высокооплачиваемой работой.

Ключевые слова: Каракалпакстан, экономическая динамика, инвестиции, налоговые льготы, занятость молодежи, рынок труда, современные профессии, Приаралье, предпринимательство.

Islambayev Ravshan,
independent researcher
at the National University of Uzbekistan
named after Mirzo Ulugbek
e-mail: islambayevravshan@gmail.com

SOCIO-ECONOMIC FACTORS OF THE DYNAMICS OF INFORMAL EMPLOYMENT OF YOUTH IN KARAKALPAKSTAN

ABSTRACT

The article analyzes the economic reforms carried out in recent years in the Republic of Karakalpakstan, the process of the region's exit from the subsidy regime and achieving economic independence, as well as strategic objectives for youth employment. The dynamics of informal employment in Uzbekistan is largely determined by the economic, environmental and demographic characteristics of the region. Thus, a set of measures aimed at expanding the capabilities of small businesses, making them competitive at an official employment, is a set of measures aimed at increasing the competitiveness of small businesses. The article examines the impact of unprecedented tax incentives, the influx of foreign investment and new industrial projects on the standard of living of the region's population. Practical proposals were also put forward to train 50,000 young people entering the labor market annually in modern professions and provide them with high-paying jobs.

Keywords: Karakalpakstan, economic dynamics, investments, tax benefits, youth employment, labor market, modern professions, Aral Sea region, entrepreneurship.

KIRISH

Bugungi kunda, dunyoda 260 million yoshlar, NEET (hech qaerda o'qimayotgan, ishlamayotgan va kasbiy tayyorgarlikdan o'tmayotgan) yoshlardan iborat bo'lib, mehnat bozorida ularning ulushi 27,9%ni tashkil qilmoqda [1]. 15-24 yoshli orasida ishsizlik ko'rsatkichi, 64,9 mln, ya'ni jami yoshlar ulushining 13% tashkil qilmoqda [2]. Natijada, yuz minglab yoshlar bandlik va mehnat shart sharoitlari kafolatlanmagan norasmiy sektorda ishlashga majbur bo'lmoqdalar. So'nggi yillardagi iqtisodiy o'sish templariga qaramasdan yoshlar ishsizlikka kattalarga nisbatan 3 baravar ortiq duch kelmoqdalar [3]. Yoshlar o'rtasidagi ishsizlik deyarli har bir mamlakatning tinchligi, barqarorligi, xavfsizligi va rivojlanish yo'liga ta'sir etuvchi dolzarb iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy muammo bo'lib qolmoqda.

Jahonning yetakchi ilmiy markazlari va universitetlarida yoshlar norasmiy bandlik dinamikasini tizimli tahlil qilish borasida tadqiqotlar olib borilmoqda. Jahonda yoshlar orasida norasmiy bandlik dinamikasini o'rganishda asosiy muammolar, ish bilan ta'minlashda bunday maqomni tanlashda yo'naltiradigan sabablarni aniqlash, ularning tanlovi raqobatsiz yoki ixtiyoriy bo'lib, zamonaviy iqtisodiyotning belgilangan mentaliteti, sharoitlari yoki imkoniyatlari va uni tartibga solish tizimini takomillashtirish yo'nalishlarda ilmiy tadqiqotlar olib borish zaruriyati ilgari surilmoqda.

Qoraqalpog'iston iqtisodiyotini ko'tarishga, odamlarning turmush sifatini yaxshilashga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. So'nggi yetti yilda hududda misli ko'rilmagan o'zgarishlar ro'y berdi. Avvallari 15 ta tumandan 12 tasi dotatsiyada bo'lgan Qoraqalpog'iston bugungi kunga kelib, o'z daromadiga ega bo'lgan hududga aylandi. Xususan, 15 trillion so'm investitsiya hisobiga 5 ming 300 dan ziyod loyiha amalga oshirildi. Orol dengizining qurigan hududi o'rnida 1 million 800 ming gektar yashil o'rmonzor barpo etildi. 51 ming oilaning uy-joy sharoiti yaxshilandi, 401 ta mahallada qurilish-ta'mirlash ishlari bajarildi. Aholining turmush darajasi oshdi [4].

Bu ishlarni yangi bosqichga ko'tarish maqsadida so'nggi ikki yilda Qoraqalpog'istonda sanoat, qishloq xo'jaligi va tadbirkorlikni rivojlantirish, mahallalar infratuzilmasini yaxshilashga doir 7 ta farmon va qaror qabul qilindi. Bu maqsadlar uchun 400 million AQSh dollari va 250 milliard so'm ajratildi [5]. Iqtisodiyot tarmoqlari va viloyatlar bilan hamkorlikda Orolbo'yining shahar va tumanlarida ko'plab loyihalar amalga oshirilmoqda.

Qoraqalpog'istonda so'nggi yillarda yoshlar bandligi va mehnat bozori dinamikasi aholi o'sishi va yangi ishchi kuchi bilan bog'liq. Chunki, aholi soni bugungi kunda 2 milliondan oshdi. Har yili mehnat bozoriga 50 ming nafar yangi aholi (asosan yoshlar) kirib kelmoqda [6]. Bu yoshlarni nafaqat ish bilan ta'minlash, balki ularni zamonaviy kasb-hunarlariga o'qitish orqali yuqori daromadli sohalarga yo'naltirish orqali amalga oshirilmoqda.

Qoraqalpog'istonda biznes yuritish uchun boshqa hech bir hududga berilmagan imtiyozu imkoniyatlar taqdim etilgan. Xususan, jozibador biznes muhiti va hudud aholisiga qo'shimcha qulaylik yaratish maqsadida foyda, aylanmadan soliq, yer va mol-mulk soliqlari 2 baravar pasaytirilgan, ijtimoiy soliq 1 foiz qilib belgilangan. Natijada tadbirkorlar ixtiyorida yiliga 500 milliard so'm qolmoqda [7]. Bu maxsus soliq rejimi (1% ijtimoiy soliq va boshqalar) yangi ish o'rinlari yaratish uchun eng katta drayver hisoblanadi va investitsion jozibadorlikni oshirish orqali bandlikni ta'minlaydi.

METODOLOGIYA

Yoshlarning mehnat faoliyatiga aloqador holda buguni kunda mehnat bozoriga kirib kelayotgan qatlam aynan *Gen-Z (Zet avlodi)* ekanligini inobat olib, sotsiologiyadagi avlodlar nazariyasi (*Strauss-Howe Generational Theory*)ni ilmiy tadqiqotning nazariy konseptual asosi sifatida olamiz [8, – B.8-18].

Maqolada ilgari surilgan masalalar doirasi alohida talqinlanishi va tahlil qilish uchun uni faqat "texnologiyani sevadigan yoshlar" deb emas, balki ijtimoiy transformatsiya sub'ekti sifatida ko'rish kerak.

Yoshlarning ushbu qatlami Shtraus va Xovining tarixiy-avlodlar nazariyasi fundamental asos bo'lib xizmat qiladi. Unga ko'ra, Gen Z – "*ijrochilar*" (Artists) yoki inqiroz davrida voyaga yetgan avlod sanaladi. Ular avvalgi avlodlar (Millennials) yaratgan tartibsizlikdan so'ng tizim va xavfsizlikni qayta tiklashga intiladilar.

Shuningdek, Mark Prenskining Raqamli sotsiologiya va "*Digital Natives*" nazariyasiga ko'ra, sotsiologik nuqtai nazardan bu shunchaki gadgetlardan foydalanish emas, balki ijtimoiy kapitalning virtuallashuvi natijasida Gen-Z-ning "onlayn" va "offlayn" hayotni bir butun deb qabul qilingan (On-life konsepsiyasi).

Zigmunt Baumanning "Qo'nimsiz jamiyat" nazariyaga ko'ra, Gen-Z mehnat va iqtisodiy xulq-atvor (Liquid Modernity)da bitta kasbga yoki joyga bog'lanib qolishni xohlamaydilar (Gig-economy). Ular uchun "ish va hayot muvozanati" (Work-life balance") daromad yoki oylik maoshdan muhimroq.

Gen-Z – eng inklyuziv avlod bo'lib, ular sotsio-madaniy identifikatsiyada "Fluid identity" o'zgaruvchan ijtimoiy rollar kuchli. Ular ijtimoiy sinf, millat yoki jins chegaralariga nisbatan ancha moslashuvchan va bu globallashuvning natijasidir. Shunday bo'lsada ushbu avlod "Loneliness Paradox" ya'ni, eng ko'p virtual aloqaga ega, lekin eng ko'p yolg'izlikdan aziyat chekadigan avlod sanaladi. Milleniallardan farqli o'laroq, Gen-Z ancha realist va moliyaviy xavfsizlikka erta intiluvchan yoshlardan iborat bo'lmoqda.

Qoraqalpog'istonda yoshlar orasida bandlik dinamikasini o'rganishda birgina statistikaga tayanib qolmasdan, yoshlarning ishsizlik sabablarini chuqurroq tushunish uchun sifatli usullarni

(intervyular, fokus-guruhlar) qo'llash kerak. Miqdoriy va sifatli metodlar kompleksi (Mixed methods) "Yoshlar daftari" tizimidagi ma'lumotlarni boyitadi. "Yoshlar daftari" tizimidagi raqamlarni sifatli metodlar orqali tekshirish (triangulation) sizga raqamlar ortidagi insoniy omillarni ko'rsatib beradi. Masalan, rasmiy statistikada "ish bilan ta'minlangan" deb ko'rsatilgan yoshlar aslida norasmiy sektorda past daromadga ishlayotgan bo'lishi mumkin. Tadqiqotda ikkilamchi ma'lumotlarni tahlil qilish (Secondary Data Analysis) UNDP va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) kabi xalqaro tashkilotlarning O'zbekiston va Markaziy Osiyo bo'yicha mavjud hisobotlaridan foydalanildi.

Qoraqalpog'iston Respublikasidagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar jadal sur'atda kechayotganini ko'rsatmoqda. BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP) va Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (CERR) tomonidan 2025-yil oktabr oyida e'lon qilingan "O'zbekistonda norasmiy bandlik" hisobotida quyidagilar qayd etilgan:

Sohalar kesimida yoshlar orasida norasmiy bandlik qishloq xo'jaligi, qurilish va savdo sohalarida eng yuqori darajada qolmoqda.

Bu holat yoshlar, ayollar va qishloq aholisiga nomutanosib ravishda salbiy ta'sir ko'rsatadi, ularning ijtimoiy himoya va munosib mehnat sharoitlariga kirishini cheklaydi.

Rasmiy ishsizlik darajasi pasayganiga qaramay (2025-yil 3-choragida 4,9%), norasmiy sektordagi bandlik "munosib mehnat" (*decent work*) standartlariga javob bermaydi [9].

2026-yilgi istiqbollarida Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasi bo'yicha muhim trendlar Markaziy Osiyoda ta'limda ham, ishda ham bo'lmagan NEET – *Not in Education, Employment, or Training* ko'rsatkichi – hech qerda o'qimaydigan, ishlaymaydigan va kasb-hunar o'rganmayotgan yoshlar qatlami yuqoriligicha qolmoqda. Ayniqsa, yosh ayollar orasida bu ko'rsatkich erkaklarga nisbatan 1,8 baravar yuqori (24,1% va 13,4%). Shuningdek, yoshlarning chet elga ketish motivlari nafaqat yuqori daromad, balki uy-joy va ijtimoiy mobillik imkoniyatlari cheklangani bilan ham izohlanadi [10].

ASOSIY QISM

UNDPning Qoraqalpog'iston bo'yicha 2025-yilgi loyiha hisobotlari va 2026-2030-yillarga mo'ljallangan yangi Dasturi (CPD) xulosalariga muvofiq O'zbekistonda NEET yosh ayollar ulushi 42% ni tashkil etadi (erkaklarda 8,8%) [11]. Bu Qoraqalpog'istonning olis tumanlarida uy-ro'zg'or majburiyatlari va past mobillik sababli yanada sezilarli bo'lishi mumkin. Bu tadqiqot metodologiyasida tanlab olingan asosiy indikatorlarning gender kesimdagi ko'rsatkichlarini asoslaydi.

Qozog'istonda NEET ko'rsatkichlari va bandlik tuzilmasiga muvofiq (ta'limda ham, ishda ham bo'lmagan) yoshlar ulushi bo'yicha Qizilo'rda eng yuqori ko'rsatkichlardan biriga ega (8,3%), bu respublika bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan ancha yuqori. Qoraqalpog'istonda ham NEET darajasi nihoyatda yuqori: majburiy ta'limdan so'ng yosh yigitlarning 54 foizi, qizlarning esa 66 foizi band bo'lmagan yoki ta'lim olmayotgan toifaga kiradi [12]. Demak, ikkala hududda ham "o'qishdan ishga o'tish" (school-to-work transition) bosqichida tizimli uzilishlar mavjud. Qizilo'rda tajribasidagi "nokognitiv ko'nikmalarni rivojlantirish" va qo'shimcha ta'lim ekotizimini yaratish modellari Qoraqalpog'iston uchun yechim bo'lishi mumkin.

Gender tafovutlar bo'yicha ko'rsatkichlar, Qizilo'rdada yosh ayollar o'rtasidagi ishsizlik darajasi (5,3%) erkaklarga nisbatan yuqoriroq va bu asosan ijtimoiy va uy-ro'zg'or yuklamasi bilan bog'lanadi. Qoraqalpog'istonda gender tafovut yanada keskinroq bo'lib, NEET ayollar ulushi (74%) erkaklarnikiga (24,8%) nisbatan 3 barobar ko'p [13]. Qozog'istonning genderga yo'naltirilgan ijtimoiy dasturlarini O'zbekistonning "Ayollar daftari" tizimi bilan qiyoslab, Qoraqalpog'istonning olis hududlari uchun "mobil kasbiy ta'lim" modellari taklif qilish mumkin.

Migratsiya dinamikasiga ko'ra, Qizilo'rdada ichki migratsiya (Ostona va Olmaota shaharlariga) va "Bolashaq" kabi dasturlar orqali malakali kadrlarning chiqib ketishi kuzatiladi. Qoraqalpog'istonda tashqi mehnat migratsiyasi (asosan Rossiya va Qozog'istonga) yetakchi o'rinda. Shuningdek, etnik qozoq yoshlarining Qozog'istonga doimiy yashash uchun ko'chib o'tish (Qandas dasturi) tendensiyasi mavjud. Demak, Qizilo'rdada yoshlarni hududda olib qolish uchun

qo'llaniladigan "diplom bilan qishloqqa" kabi rag'batlantirish dasturlarining samaradorligini Qoraqalpog'iston sharoitiga moslashtirish mumkin.

Norasmiy bandlik va iqtisodiy chidamlilik ko'rsatkichlari bo'yicha ikkala hududda ham norasmiy bandlik qishloq xo'jaligi va qurilish sohalarida to'plangan. UNDP tadqiqotlariga ko'ra, Orolbo'yi mintaqasida "Yashil iqtisodiyot" (Green Economy) va raqamli infratuzilmani rivojlantirish norasmiy sektordan rasmiy sektorga o'tishning asosiy drayveri hisoblanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi yirik tabiiy, mineral va qishloq xo'jaligi resurslari, mehnat salohiyati, yo'l, transport va muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, sanoat infratuzilmasi, qulay geografik joylashuvi va katta hududiga ega. 2017-2022-yillarda amalga oshirilgan faol islohotlar jarayonida Qoraqalpog'iston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi asosiy ko'rsatkichlarga muvofiq aholi soni 7,3 foizga, yalpi hududiy mahsulot (YaHM) hajmi 37,1 foizga (29,9 trillion so'm), sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish 6,8 trillion so'mdan 17,8 trillion co'mga (real hajmi 21,3 foiz) oshdi [14].

Qoraqalpog'istonda ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi, turizm va boshqa xizmatlar izchil rivojlanmoqda. Imkoniyatlardan samarali foydalanib, joriy yilda eksport hajmini 160 million dollarga yetkazish maqsad qilingan. 2024-yilda hududga 2 milliard 100 million dollar xorijiy investitsiya jalb etilishi mo'ljallangan. Buning evaziga sanoatda 206 ta, xizmat ko'rsatish sohasida 240 ta, qishloq xo'jaligida 34 ta investitsiya loyihasi amalga oshiriladi. Ularda 13 mingga yaqin yuqori daromadli ish o'rni ochildi [15].

Qishloq xo'jaligida yer unumdorligini oshirish uchun xorijiy grant jalb qilinadi. 6 ming gektar yerga suv tejovchi texnologiya joriy qilinib, 31 ming gektar lazerli tekislandi. Mahallalar infratuzilmasi va xonadonlar ta'mirlandi. Yuqori texnologik tibbiy xizmatga muhtoj bemorlar davolanishiga 2,3 milliard so'm yo'naltirildi. Shu bilan birga, fuqarolar tashabbusi asosidagi loyihalarga 182 milliard so'm, yil davomida mahalliy budjetdan yana 40 milliard so'm ajratildi. Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlari doirasidagi loyihalarga 10 trillion so'm berildi. 51 ta sanoat zonasida 775 milliard so'mlik 71 ta loyihani boshlab, 1 mingta ish o'rni yaratildi. Yoki 10 ming gektar bo'sh yerni savdoga chiqarib, 20 mingta tadbirkorni jalb qilish mumkin. Bu 50 ming ish o'rni bo'lib, noruda konlarga sanoatni olib kirib, 7,5 trillion so'mlik loyihalar hisobiga 10 ming aholini band qilish imkonini berdi [16].

Qoraqalpog'iston Respublikasi 2022-2026-yillarda kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, yirik tabiiy-mineral resurslar, qishloq xo'jaligi va transport salohiyatini oshirish, shuningdek 2035-yilgacha bo'lgan asosiy maqsadli ko'rsatkichlar orqali aholi farovonligini yuksaltirish, ish o'rinlarini ko'paytirish hamda infratuzilmani modernizatsiya qilishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda.

2024-yilda ishga tushgan 480 ta yirik va o'rta loyihalar (sanoat, xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi) uchun kadrlarni "maqsadli buyurtma" asosida tayyorlash "Investitsiyaviy loyihalar va ta'lim" integratsiyasi har bir yirik investitsiya loyihasiga muayyan kasb-hunar maktabi yoki texnikumni biriktirish. Yoshlar nazariyani o'quv yurtida, amaliyotni esa bevosita o'sha yangi qurilayotgan korxonada o'tash tartibi joriy qilindi.

2025-yilda "Qoraqalpog'iston Respublikasida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish hisobiga Yoshlar ijtimoiy-iqtisodiy markazini barpo etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident qarori qabul qilindi. Qarorga ko'ra, Xo'jayli tumanida Yoshlar ijtimoiy-iqtisodiy markazi tashkil etiladi [17]. Markaz hududida IT universitet, startaplar texnoparki va ularni qo'llab-quvvatlash innovatsion guruhlari, yoshlar bandligini ta'minlashga qaratilgan ishlab chiqarish korxonalari faoliyati yo'lga qo'yiladi. Shuningdek, qurib foydalanishga topshirilgan ijtimoiy soha obyektlari investor tomonidan tegishli davlat organlari tasarrufiga beg'araz o'tkazib beriladi.

2025-yil 14-avgustda "Qoraqalpog'iston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlarini yanada jadallashtirish to'g'risida"gi PQ-248 sonli Prezident qarori qabul qilindi [18]. Qarorga muvofiq, Qoraqalpog'iston Respublikasini 2035-yilgacha rivojlantirish strategiyasi Boston Consulting Group bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan besh yillik dastur asosida amalga oshiriladi. Dasturni moliyalashtirish uchun 150-200 million AQSh dollari miqdorida xorijiy mablag'lar jalb etilishi kutilmoqda. Qarorda Qoraqalpog'iston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy

rivojlantirishning 2025-2026-yillarga mo'ljallangan asosiy maqsadli ko'rsatkichlar belgilangan. Xususan, yalpi hududiy mahsulot hajmi 6-6,5 foizga, sanoat ishlab chiqarish 5-6 foizga, xizmatlar bozori 15-17 foizga, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish 4-5 foizga o'sishini ta'minlash rejalashtirilgan.

Demak, asosiy urg'u faqat ish o'rni yaratishga emas, balki yoshlarni xorijiy investitsiyalar olib kelayotgan yangi texnologiyalarga moslashtirishga qaratildi. Xususan, sanoat sohasida faoliyat olib borayotgan tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish maqsadida kichik va yoshlar sanoat zonalarida ishtirokchilariga, zimmasiga yuklatilgan majburiyatlarni to'liq bajargan taqdirda, sanoat zonalarida faoliyat ko'rsatish muddatidan qat'i nazar, o'zlariga birlashtirilgan bino va inshootlarni (ularning bir qismini) to'liq xususiyashtirish huquqi beriladi. Sanoat zonalarida yuridik shaxslar uchun xususiyashtirilgan yer uchastkasining sotib olish narxi yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i bazaviy stavkasining Nukus shahrida 1 baravari, boshqa hududlarda 0,5 baravari miqdoridan kelib chiqib belgilanadi.

2025-yil 1-oktabrdan boshlab foydali qazilma konlarini ochiq usulda qayta ishlashni tashkil etuvchi tadbirkorlik sub'ektlariga yer qa'ri uchastkalaridan foydalanish huquqi uchun ruxsatnomalar berish bo'yicha auksionda to'lash taklif etilayotgan summani bo'lib-bo'lib to'lash imkoniyati yaratildi. Aholini kasb-hunarga o'qitish maqsadida 2025-yil 1-sentabrdan boshlab "Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi" AJ tomonidan respublikada ro'yxatdan o'tib, ushbu hududda 12 oydan ortiq faoliyat yuritayotgan, bir yil davomida kamida 10 nafar kishini doimiy ish bilan ta'minlagan tadbirkorlik sub'ektlariga o'tgan yil yakunlari bo'yicha jami daromadining 50 foizgacha miqdorida ulush kiritish shaklidagi moliyaviy yordam ko'rsatish tartibi joriy qilindi.

XULOSA

So'nggi yetti yillik davrda amalga oshirilgan tizimli islohotlar natijasida hududning dotatsiyadan o'zini o'zi ta'minlaydigan iqtisodiy markazga aylanishi kuzatildi. O'zbekistonda ishga yaroqli aholining qariyb 50%ini 14-30 yoshdagilar tashkil etadi. Qoraqalpog'istonda yoshlar nafaqat asosiy mehnat resursi, balki ekologik va iqtisodiy qiyinchiliklarni yengishda asosiy kuch hisoblanadi. Oxirgi 5 yil ichida Qoraqalpog'istonda 127 mingta yangi ish o'rni yaratilgan. Biroq, ish izlab murojaat qilganlar orasida ishga joylashish ko'rsatkichi bo'yicha Qoraqalpog'iston eng past (20,8%) ko'rsatkichlardan birini qayd etgan.

2025-yil oxirigacha Kambag'allikni qisqartirish va bandlik loyihalarini boshqarish markazi tomonidan Xitoy tajribasi asosida kamida 5 gektarlik issiqxonalar barpo etilib, kam ta'minlanganlar reestriga kiritilgan oilalarga 2 yil muddatga ijaraga berilishi rejalashtirilgan. Bunda yillik ijara to'lovi yer uchastkasi maydonidan kelib chiqib, yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'i asosida hisoblangan summaning 10 foizi miqdorida belgilanadi.

Istiqbolli kadrlarni tayyorlash bo'yicha MMTV va "El-yurt umidi" jamg'armasi tomonidan "Prezident iqtidorli farzandlari" tashabbusi doirasida har yili Qoraqalpog'iston Respublikasida doimiy yashaydigan 50 nafargacha yoshlarning (o'qish muddati tugagach, Qoraqalpog'iston Respublikasida 4 yil ishlash sharti bilan) xorijda ta'lim olishi ta'minladi. Qoraqalpog'istondagi umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini tamomlagan va Qoraqalpog'istonda doimiy yashovchi yoshlar uchun 2025-2026-o'quv yilidan boshlab keyingi 3 o'quv yili davomida davlat oliy ta'lim muassasalarida davlat granti asosida o'qish uchun qo'shimcha 500 ta kvota ajratildi.

NEET toifasi bo'yicha majburiy ta'limdan so'ng o'qimaydigan va ishlamaydigan yoshlar ulushi yuqori (erkaklar orasida 54%, ayollar orasida esa 66%) ekanligi bois, yoshlar bandligini ta'minlash uchun "Yoshlar daftari" orqali imtiyozli kreditlar va subsidiyalar tizimi joriy etilgan. Ta'lim tizimining mehnat bozori talablariga to'liq mos kelmasligi yoshlarning yuqori daromadli sohalarda ishlashiga to'sqinlik qilmoqda. Natijada, yoshlarning chet elga mehnat migratsiyasiga ketish dinamikasi saqlanib qolmoqda.

Adabiyotlar/ Literatura/ References:

1. Доклад МОТ: миллионы работающих людей по-прежнему живут в бедности. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/2026/01/>

2. Global Employment Trends for Youth 2024 Decent work, brighter futures 20th anniversary edition International Labour Office Geneva First published 2024 DOI: <https://doi.org/10.54394/FGPM3913>
3. Рейтинг стран мира по уровню безработицы/Гуманитарный портал:исследования и прогнозы[Электронный ресурс]//Центр гуманитарных технологий,2006-2026(последняя редакция: 10.03.2026).URL:<https://gtmarket.ru/ratings/unemployment-ranking> Qoraqalpog‘iston Respublikasini iqtisodiy rivojlantirish va ish o‘rinlarini ko‘paytirish choralari muhokama qilindi/<https://president.uz/uz/lists/view/6964>
4. Shavkat Mirziyoev Qoraqalpog‘iston bo‘yicha yig‘ilish o‘tkazdi/<https://xabar.uz/jamiyat/shavkat-mirziyoyev-qoraqalpogiston>
5. “Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik sohasida davlat siyosatini takomillashtirish va samaradorlikni oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 04.10.2024-yildagi PQ-347-son.
6. Qoraqalpog‘iston Respublikasini iqtisodiy rivojlantirish va ish o‘rinlarini ko‘paytirish choralari muhokama qilindi / <https://president.uz/uz/lists/view/6964>
7. UNDP Report (2025) / Informal Employment in Uzbekistan: Drivers, Dynamics, and Impacts.
8. Andrałojć M. Generational differences in the perception of the meaning and value of work: an attempt at explanation using strauss-howe generational theory. /Cientific Papers Of Silesian University Of Technology. 2024. Organization and Management Series No. 201. – P.8-18.
9. World Employment and Social Outlook: Trends 2026. ILO Flagship Report (2026).
10. Orolbo‘yi mintaqasida institutsional chidamlilik va yoshlar imkoniyatlarini kengaytirish bo‘yicha yangi strategiya / UNDP Country Programme Document (2026-2030).
11. <https://www.gazeta.uz/oz/2025/08/18/ishsizlik/>
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqlim o‘zgarishi bo‘yicha konferensiyasidagi (SOP28) nutqi / <https://president.uz/uz/lists/view/6897>
13. «O‘zbekiston – 2030» strategiyasini 2023-yilda sifatli va o‘z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida / O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 11.09.2023 yildagi PQ-300-son. <https://lex.uz/uz/docs/6600390>
14. O‘zbekiston – 2030» strategiyasini 2023 yilda sifatli va o‘z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida / O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 11.09.2023 yildagi PQ-300-son. <https://lex.uz/uz/docs/6600390>
15. Infografika: 2017-2022 yillarda Qoraqalpog‘iston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi / <https://review.uz/oz/post/infografika-2017-2022-yillarda-qoraqalpogiston-republikasining-ijtimoiy-iqtisodiy-rivojlanishi>
16. 2024-yilda Qoraqalpog‘istonga 2 milliard 100 million dollar xorijiy investitsiya jalb etilishi mo‘ljallangan / <https://uzreport.news/society/2024-yilda-ora-alpo-istonga-2-milliard-100-million-dollar-horijiy-investitsiya-jalb-etilis>
17. «O‘zbekiston – 2030» strategiyasini «Yoshlar va biznesni qo‘llab-quvvatlash yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida / <https://lex.uz/ru/docs/6811936>
18. <https://www.gazeta.uz/uz/2025/08/19/karakalpakstan/>

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000